

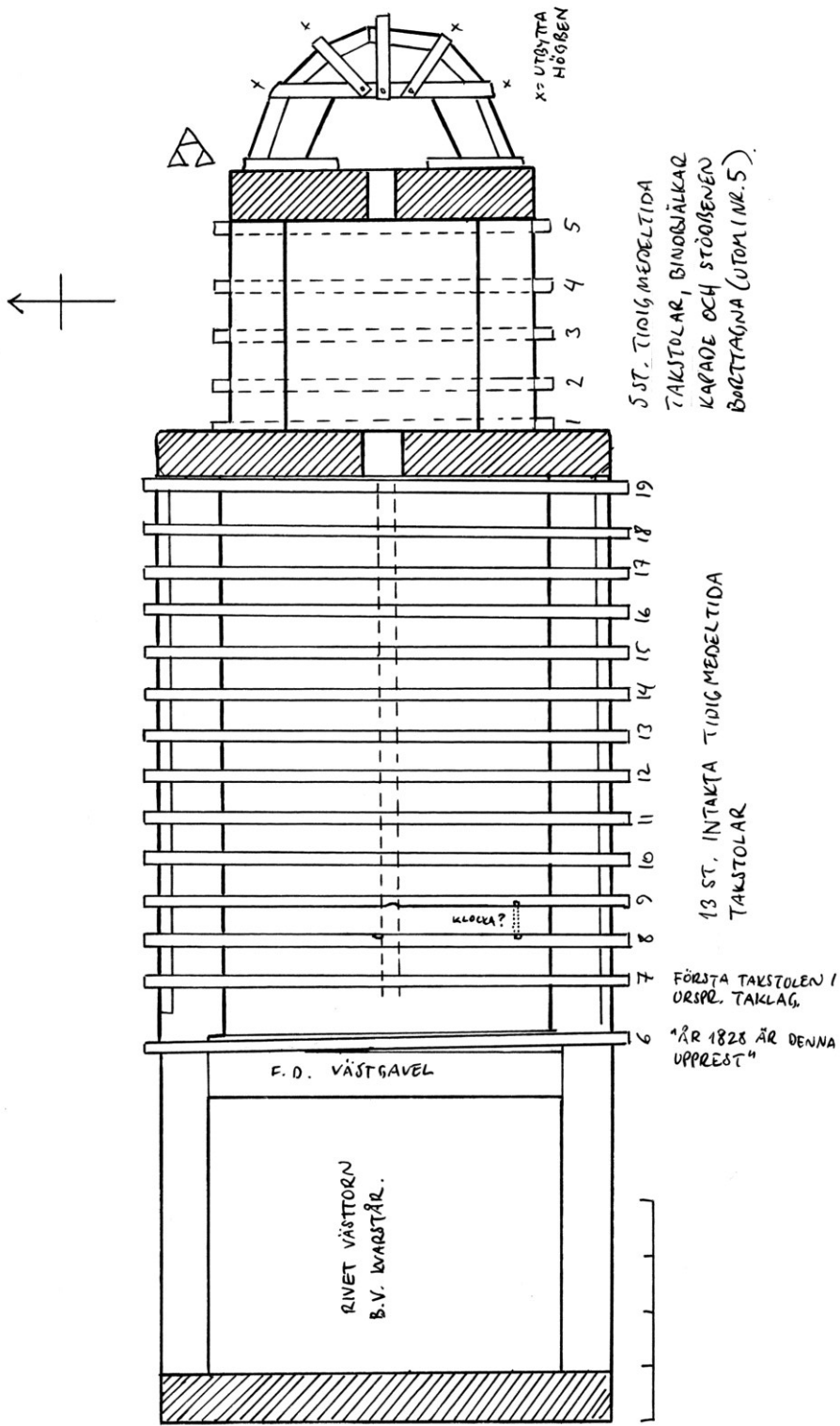
De romanska takkonstruktionerna i Kumla kyrka

Robin Gullbrandsson 2016-03-23

På vinden finns bevarade takkonstruktioner som bedöms som samtida med kyrkan. De kryssade takstolarna är av samma typ som i olika varianter finns eller har funnits i flertalet tidigmedeltida kyrkor i landskapen kring Vättern (Eriksson 2006; Gullbrandsson 2011, 2015). Takkonstruktionen över långhuset är intakt med 13 takstolar. Dessa består av en bindbjälke som bär mellan yttermurarna. Mellan högbenen och bindbjälken sitter en försträvning i form av två korsande stödben, vilket är typiskt för många tidigmedeltida kyrktak. Uptill sitter även en hanbjälke. Takstolarna hålls sinsemellan samman av en övre och en nedre styrplanka, varav den senare med dekorativa uthuggningar med vulster, en typ som förekommer i stenkyrkor i såväl Småland som Östergötland under 1100- och 1200-talen (Lundberg 1971; Sjömar 1992; Gullbrandsson 2014, s. 83). Virket är furu som bearbetats till att bli skarpkantat med så kallad sprätthuggning, en teknik då man hugger längs med träets fiberriktning, något som är typiskt för tidigmedeltida trähantverk i Skandinavien (Sjömar 1988; Storsletten 2002; Linscott 2007; Gullbrandsson 2015, s. 16). Knutarna är bladade med dymling. Remstyckena är samtida och väl inkommerade i murkrönen. Flera täljda krokar är insatta i högbenen vid okänt tillfälle till förvaring och eller torkning av något (det kan i sammanhanget noteras att vapenhusvinden – den f.d. andra tornvåningen – i väster på 1800-talet användes som sockenmagasin). På undersidan av bindbjälkarna syns spikhål efter ett innertak som föregått valvslagningen på senmedeltiden. Den dekorerade styrplankan talar dock för att taklaget från allra första början varit öppet mot kyrkorummet. Denna utveckling från kyrkorum öppna till nock via plana bräddtak till tegelvalv kan spåras i flera kyrkor i såväl Öster- som Västergötland.

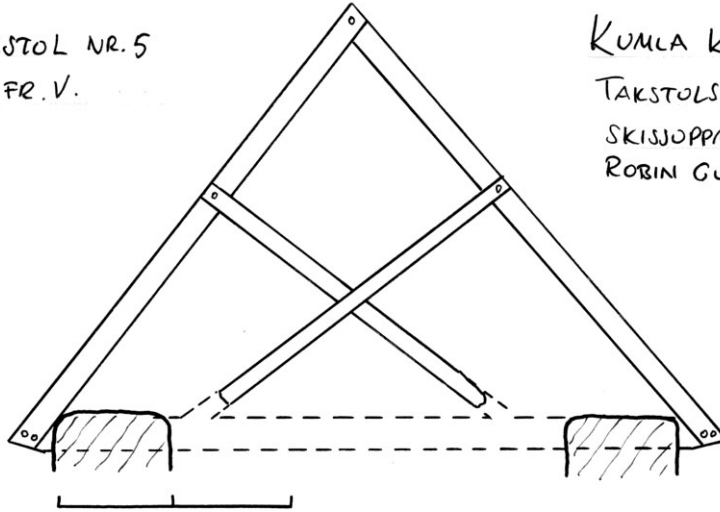
Över koret står fem takstolar, dessa har likaså två korsande stödben men ingen hanbjälke. Bindbjälkarna har kapats i samband med valvslagning, varvid de flesta stödbenen avlägsnats. Muralmålervärk i blått ovanför valvkapporna visar att även koret ursprungligen varit öppet till takstolarna. På absidvinden har endast högbenen skiftats ut.

Under 2015 genomfördes en dendrokronologisk provtagning och analys av virket i takkonstruktionerna. Taklagen i långhus och kor var svåra att datera på grund av att såväl vankanter som savved försvunnit i den omsorgsfulla virkesbearbetningen. Detta är ett vanligt problem när det gäller tidigmedeltida konstruktioner. Prov från ett stödben i långhuset gav tidsspannet 1200–1225 medan prover från två högben i koret gav 1202–1232 respektive 1208–1238. Absidens remstycke kunde däremot få en mer exakt datering till 1220 +/- 4 år (Linderson 2015). Detta är i jämförelse med andra daterade medeltidskyrkor i bygden en sen datering för en absid (Östergötland – Landskapets kyrkor 2004; Eriksson 2006). En parallell utgör dock absiden i Asby kyrka – i den skogiga sydvästra delen av Östergötland – utifrån ett provtaget högben daterad till efter 1206 (Eriksson 2006, s. 12), vilket visar att absider fortsatt restes ännu under början av 1200-talet. Det finns i nuläget ingen anledning att anta att kyrkan skulle ha uppförts i några tydligt avgränsade etapper. Snarast bör bygget av kyrkan som helhet ha skett under 1210-talet och taken rests senast 1224.

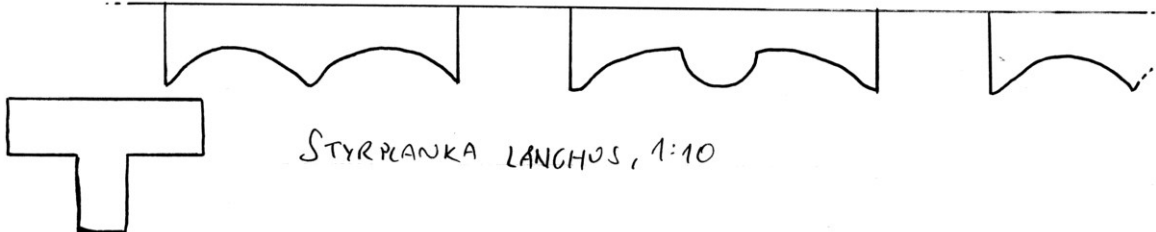
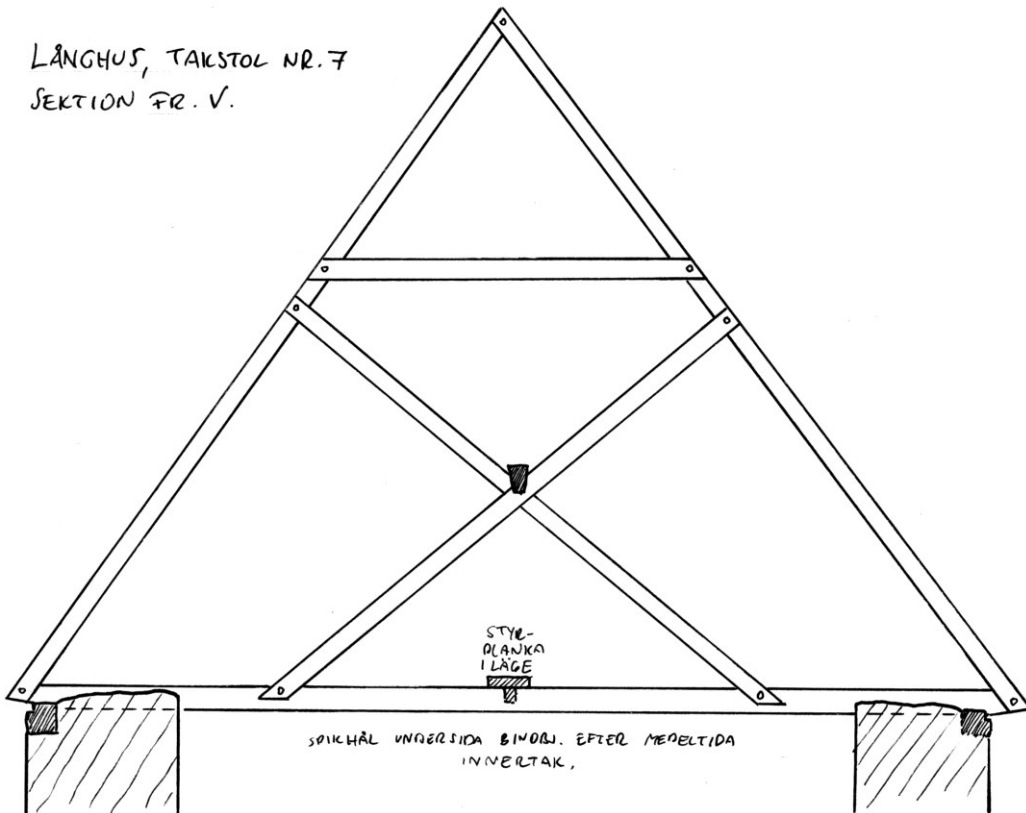
KUMLA KYRKA, ÖSTERGÖTLAND
 VINDSPLAN 1:100
 SKISSUPPMÄTNING 2015-04-15
 ROBIN GULLBRANDSSON

KOR, TAKSTOL NR. 5
SEKTION FR. V.

KUMLA KYRKA, ÖSTERGÖTL.
TAKSTOLSTYPER 1:50
SKISSJOPPMÄTNING, 2015-04-15
ROBIN GULLBRANDSSON

LÅNGHUS, TAKSTOL NR. 7
SEKTION FR. V.

STYRPLANKA LÅNGHUS, 1:10

Referenser

Eriksson, J., 2006. *Dendrokronologiska undersökningar av medeltida kyrkor inom Linköpings stift*. Linköping.

Gullbrandsson, R., 2011. *Medeltida taklag – Elva kyrkor i Linköpings stift. Jönköpings läns museums byggnadsvårdsrapport 2011:1*. Jönköping.

Gullbrandsson, R., 2014. Medieval Roof Trusses in Churches of Northern Småland. *Lund Archaeological Review 2013*. Lund.

Gullbrandsson, R., 2015. *Medeltida taklag i Skara stifts kyrkor*. Skara.

Kumla kyrka. Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift. Delrapport maj 2005. 2005. Linköping.

Linderson, H., 2015. *Dendrokronologisk analys av takstolen i Kumla kyrka, Mjölby kommun*. Lund.

Linscott, K., 2007. *Medeltida tak. Bevarade takkonstruktioner i svenska medeltidskyrkor*. Göteborg.

Lundberg, E., 1971. *Trä gav form*. Stockholm.

Sjömar, P., 1988. *Byggnadsteknik och timmermanskonst*. Göteborg.

Sjömar, P., 1992. Romanska takkonstruktioner – ett värdefullt och utforskat källmaterial. *Från romanik till nygotik*. Stockholm.

Storsletten, O., 2002. *Takene taler. Norske takstoler 1100–1350 klassifisering og oprinnelse*. Oslo.

Östergötland – Landskapets kyrkor. 2004. Stockholm.